

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ
İNSAN HAKLARI MERKEZİ
İNSAN HAKLARI
RAPORU

NİSAN 2013

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ

Türkiye Barolar Birliği Yayınları : 235

İnsan Hakları Raporu

ISBN: 978-605-5316-53-2

© Türkiye Barolar Birliği
Mayıs 2013, Ankara

Türkiye Barolar Birliği
Oęuzlar Mah. Barış Manço Cad.
Av. Özdemir Özok Sokaęı No: 8
06520 Balgat - ANKARA
Tel: (312) 292 59 00 (pbx)
Faks: 312 286 55 65
www.barobirlik.org.tr
yayin@barobilik.org.tr

Baskı
Şen Matbaa
Özveren Sokaęı 25/B
Demirtepe-Ankara
(0312. 229 64 54 - 230 54 50)

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ
İNSAN HAKLARI MERKEZİ
İNSAN HAKLARI
RAPORU

NİSAN 2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	XV
SUNUŞ	XIX
RAPOR ÖZETİ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KİŞİ DOKUNULMAZLIĞI İLE İLGİLİ SORUNLAR

I. YAŞAMA HAKKI	61
A) Uluslararası Hukuk ve Yaşam Hakkı	61
B) İç Hukukta Karşılaşılan Sorunlar	65
1) Güvenlik Güçlerince Yürütülen Operasyonlar Sırasında Meydana Gelen Ölümler.....	67
2) Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Kişilerin Devletin Kontrolü Altındayken Ölümü	71
3) Yaşamı Tehlike Altında Olan Kişilerin Korunması.....	73
a) Üçüncü kişiler tarafından işlenmesi muhtemel suçlar ve açısından.....	73
b) İntihara eğilimli olan kişiler açısından.....	81
c) Çevre felaketleri ve tehlikeli faaliyetler açısından	84
d) Sağlık ve tedavinin sağlanması açısından	85
4) Ölümlere İlişkin Soruşturmaların Etkili Yürütülmesi Zorunluluğu	88
II. İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE YASAĞI	92
A) Uluslararası Hukuk	93
B) İç Hukuk	96
III. “YAŞAMA HAKKI” VE “İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE YASAĞI”NA İLİŞKİN SORUN ALANLARI	99
A) Kontrol Sırasında	100
B) Müdahale Sırasında.....	104
C) Gözaltı Sırasında	113
IV. YAPTIRIMSIZLIK / DÜŞÜK YAPTIRIM SORUNU	128
A) Etkisiz Soruşturma Olgusu	129

1) Soruşturmada İnisiatif Sorunu	130
2) Adli Kolluk Sorunu	133
3) Soruşturma İzni Sorunu	135
4) Gizlilik/ Kısıtlama Kararı Sorunu	136
5) Deliller Sorunu.....	137
6) Soruşturmanın Etkilenmesi Sorunu	140
7) Karşı Suçlama Sorunu.....	141
B) Etkisiz Kovuşturma Olgusu.....	145
1) Cezai Yaptırımsızlık.....	145
a) Ceza Miktarları	145
b) Seçenek Tedbir, Erteleme ve Geri Bırakma	153
c) Yargılanan Failler Yönünden	154
d) Kovuşturmada Makul Süre ve Zamanaşımı	154
e) Yargının Tarafsızlığı	156
2) İdari Yaptırımsızlık	157
3) Hukuki Yaptırımsızlık.....	161

İKİNCİ BÖLÜM
KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜ ve GÜVENLİĞİ İLE
İLGİLİ SORUNLAR

I. TUTUKLAMA	169
1) Genel Olarak	169
2) Uluslararası Hukuk	170
3) İç Hukuktaki Tutuklama Koşulları	172
4) Katalog Suçlar.....	174
5) Amaca Aykırı Tutuklamalar	178
6) Adli Kontrol Tedbiri.....	179
7) Tutuklamada Gerekçe	182
A) “Kaçma Şüphesi” Gerekçesi	185
B) “Delillerin Karartılması” Gerekçesi	189
8) Tutukluluk	190
A) Tutukluluğun Devamı.....	190
B) Tutukluluğun İncelenmesi	192
C) Tutukluluk Süresi	195
9) Silahların Eşitliği	198
A) Kısıtlama Kararı	198
B) Gizli Tanık	199
10) Yargı Etiği	203
A) Yargıçlar.....	203
B) Savcılar	204

II. CEZAEVLERİ SORUNU	206
1) GENEL OLARAK	206
2) ULUSLARARASI HUKUK	207
3) İÇ HUKUK	208
4) TÜRKİYE'DE CEZAEVLERİ	210
5) UYGULAMA SORUNLARI	212
6) KAPASİTE SORUNU	214
7) SAĞLIK ve YAŞAM HAKKI	219
A) "YAŞAMA HAKKI" ve "İŞKENCE YASAĞI"	220
B) ÖLÜMCÜL HASTALAR	229
C) SAĞLIĞA ERİŞİM HAKKI	240
8) ÇOCUKLAR	243
9) KADINLAR	246
10) DİSİPLİN CEZALARI	248
11) TECRİT	249
12) SEVK VE NAKİLLER	250
13) DİĞER BAZI SORUNLAR	251

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GENEL OLARAK HAKLARIN KORUNMASI
İLE İLGİLİ SORUNLAR

I. Genel Olarak	255
------------------------------	------------

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ADİL YARGILANMA İLE İLGİLİ SORUNLAR

I. Genel Olarak	265
A. HAK ARAMA (ADALETE ERİŞİM) ÖZGÜRLÜĞÜ	268
Kanuni Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar	268
1) 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 114. ve 120. Maddelerinde Öngörülen Gider Avansı ve Harcı Şartı	268
2) 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 324. Maddesine Öngörülen Avansın Yatırılması Zorunluluğu	269
3) Tamyargı Davalarındaki Harçların ve Giderlerin Yüksekliği Sorunu	270
4) 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'da Yürütmenin Durdurulması Talebine Engel Oluşturan Hüküm	271

5)Verildiğinde Kesin Olan Aleyhine Kanun Yollarına Gidilemeyen Yargı Kararları.....	272
B. MAHKEME.....	273
1) Kanuni Mahkeme- Doğal Yargıç.....	273
Kanuni Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar	274
Uygulamadan Kaynaklanan Hak İhlalleri	275
aa) ERGENEKON Davası/ Davaları	275
bb) BALYOZ Davası	276
cc) KCK Davaları	277
2) Bağımsız Mahkeme	277
Kanuni Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar	278
Uygulamadan Kaynaklanan Hak İhlalleri	279
3) Tarafsız Mahkeme	282
Kanuni Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar	283
a) Hakim Tarafsızlığını Tehlikeye Düşüren Düzenlemeler	283
b) İddianamenin İadesi Usulü	284
c) 6217 Sayılı Yargı Hizmetlerinin Hızlandırılması Kanunu Bakımından	285
Uygulamadan Kaynaklanan Hak İhlalleri	285
C) MAKUL SÜRE	290
Kanuni Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar	291
Uygulamadan Kaynaklanan Hak İhlalleri	292
1) Davaların kısa sürede bitirilmesi	292
2) Yeni hukuk Muhakemeleri Kanunu Uygulamasından Kaynaklanan Sorunlar	293
a) Kesin Süre Düzenlemesi	293
b) Ön İnceleme Kurumu	293
c) Oturumlar Arasındaki Sürelerin Uzunluğu.....	294
d) Davaların Birleştirilmesi	295
e) Ceza Davalarının Uzaması ve Dava Zamanaşımı	297
D) AÇIKLIK (ALENİYET).....	298
Kanuni Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar	299
1)Devlet Sırlarına İlişkin Tanıklıklarda Taraflara Kapalı Duruşma Yapılması Sorunu	299
a)Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun Bakımından.....	299
b) Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından.....	300
2) Gizli Tanık Uygulaması ve Tanık Koruma Kanunu'ndan Kaynaklanan Sorunlar	300

E) HAKKANİYETE UYGUN	
(ADİL YARGILAMA) - AİHS m. 6/1.....	301
1) Silahların Eşitliği.....	301
Kanuni Düzenlemelerden ve Uygulamadan	
Kaynaklanan Sorunlar.....	302
1) Soruşturma Dosyasının İncelenmesi ve	
Dosyadan Örnek Alınması Yetkisinin Sınırlanması	302
a) Tutukevinde Bulunan Sanıkların Tutukluluk	
Halinin Duruşma Yapılmaksızın Dosya Üzerinden	
İncelenmesi Sorunu	306
b) Teknik Araçlarla İzleme ve Telekomünikasyon	
Araçlarıyla Yapılan Dinleme Kayıtlarının Bir	
Örneğinin Savunma Makamına Verilmemesi Sorunu	307
c) Cumhuriyet Savcısının Duruşmalara Katılma	
Zorunluluğunun Kaldırılmış Olmasından Doğan	
Sorunlar.....	308
2) Delillerin Müşterekliği- Sunuluşu	308
Kanuni Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar	308
a) Gizli Tanık	309
b) Devlet Sırlarına İlişkin Tanık Beyanı ve	
Devlet Sırrı Kanun Tasarısı	314
c) CMK'nun Delillerin Ortaya Konulması ve	
Reddine İlişkin 206. Maddesi	315
d) Cumhuriyet Savcısı ya da Kollukta Alınan	
İfadenin Duruşmada Okunabilmesi.....	315
Uygulamadan Kaynaklanan Hak İhlalleri	316
a) Delillerin Değerlendirilmesi Aşamasının	
“Atlantması”, Delillerin Değerlendirilmemesi.....	316
b) Çağırılması Kabul Edilmeyen Tanığın ve	
Uzman Kişinin Doğrudan Mahkemeye	
Getirilmesinin Kabul Edilmemesi Sorunu.....	318
F) GEREKÇELİ KARAR	319
Uygulamadan Kaynaklanan Hak İhlalleri	319
G) SUÇSUZLUK KARİNESİ	320
Uygulamadan Kaynaklanan Hak İhlalleri	320
1. Soruşturmanın Gizliliği İlkesine Aykırı	
Uygulamalar	320
H) SANIK HAKLARI.....	322
1) İsnadı Öğrenme Hakkı (AİHS m. 6/3-a).....	322
a) İddianamelerin Uzunluğu, Kapsamlarının	
Belirsizliği Sorunu.....	322

b) Koruma Tedbirlerinin Dayanağını Oluşturan S uçlamanın Açıkça Gösterilmemesi Sorunu	323
c) Özel Yetkili (Bölge Ağır Ceza) Mahkemelerde İsnadın Öğrenilememesi	323
2) Savunmanın hazırlanması bakımından Gerekli Zaman ve Olanaklara Sahip olunması	323
a) Bireysel ya da Müdafii	
Aracılığıyla Savunma (AİHS 6/3-c)	323
aa) Bireysel Savunma.....	323
Kanuni Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar.....	323
CMK'nun 196. Maddesinin Beşinci Fıkrasına Göre Duruşmaya Katılma Hakkının Sınırlandırılması	324
Uygulamadan Kaynaklanan Hak İhlalleri.....	324
bb) Müdafinin Yardımından Yararlanma (Teknik Savunma) ..	325
cc) CMK'nun 153. Maddesine Göre Verilen Sınırlama Kararının Süre Yönünden Sınırsız Oluşu	325
dd) Bölge Ceza (Özel Yetkili) Mahkemelerinin Madde Yönünden Yetkisine Giren Suçlarda Soruşturma Evresinde Şüphelinin Müdafii İle Görüşmesinin Erteleme.....	326
Uygulamadan Kaynaklanan Hak İhlalleri	326
ee) Tanıkların Dinlenmesinde Hak Eşitliği (6/3-d)	331
Kanuni Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar.....	333
aa) Gizli Tanık.....	
bb) Sanığın Yanında Getirdiği Tanıklara Tazminat Ödenmesine İlişkin Düzenleme Bulunmaması	333
Uygulamadan Kaynaklanan Hak İhlalleri.....	334

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖZEL YAŞAMIN GİZLİLİĞİ İLE İLGİLİ SORUNLAR

I. İLETİŞİMİN İZLENMESİ.....	337
1) GENEL OLARAK.....	337
2) YASAL DÜZENLEME	341
3) İLETİŞİMİN DENETLENMESİ TEDBİRİNİN KOŞULLARI VE UNSURLARI YÖNÜNDEN	343
A) Soruşturma veya Kovuşturma Koşulu	343
B) Kuvvetli Şüpheli Koşulu	343
C) Başka Yolla Delil Elde Etme Olanaklarının Kalmaması (Son Çare) Koşulu	344
D) Katalog Suç Koşulu	347
E) İletişimin Denetlenmesinin Süreleri	349

F) Tutulan Kayıtların Yok edilmesi	349
G) Bir Uygulama Örneği	351
4) DİĞER BAZI UYGULAMA SORUNLARI	353
A) Avukatların Dinlenmesi	353
B) Hakim ve Savcuların Dinlenmesi.....	355
D) İletişimin Denetlenmesinde Tesadüfen Elde Edilen Deliller	361
E) Cezai ve Hukuki Yaptırımlar	362
F) Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nın Yapısı ...	363
G) Dinleme Kayıtlarının Çözümü ve Bilirkişilik.....	364
H) Yönetmelik Sorunu	365

ALTINCI BÖLÜM

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ, BİLİM VE SANAT ÖZGÜRLÜKLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR

I.DÜŞÜNCE VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLE

İLGİLİ SORUNLAR	369
A) GİRİŞ.....	369
B) HUKUKSAL KAYNAKLAR.....	370
1) Uluslararası Hukuk.....	370
2) İç Hukuk	370
a) Anayasal Düzenleme	373
b) Yasal Düzenlemeler.....	375
c) Yasa Değişiklikleri	376
C) YASAL DÜZENLEME BİÇİMLERİ	382
1) "Örgüt" Kapsamındaki Düzenlemeler	382
a) Terörle Mücadele Kanunu Kapsamında	382
b) Türk Ceza Kanunu Kapsamında	388
2) Türk Ceza Kanunu Kapsamındaki Diğer Düzenlemeler ..	392
a) Kamu Barışına Karşı Suçlar	392
b) Adliye Karşı Suçlar	395
c) Devletin Alâmetlerine ve Organlarının Saygınlığına Karşı Suçlar	397
d) Milli Savunmaya Karşı Suçlar (Vicdanî Ret).....	400
e) Şerefe Karşı Suçlar	401
f) Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar .	408
g) Genel Ahlâka Karşı Suçlar	410
D) YARGISAL UYGULAMA	412
1) Öznel ve Nesnel Sorunlar	412
2) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları	415

E) BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ	421
1) Türkiye’de Basın Özgürlüğü	431
a) Cezaevindeki Gazeteciler	422
b) Gazetecilere Baskılar	423
2) Sansür Uygulaması	431
a) Toplatma ve Yasaklama.....	432
b) Kurumsal Uygulamalar	435
3) Dış Gözlemler	437

II.BİLİM VE SANAT ÖZGÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ SORUNLAR..... 445

A. BİLİM ÖZGÜRLÜĞÜ	446
1) İlköğretimde 4+4+4 Modeli İle İlgili Sorunlar	446
2) Üniversite (Yüksek Öğrenim) ile İlgili Sorunlar	450
aa) Rektör Seçim ve Atamaları.....	451
bb) Tutuklu ya da Ceza Tehdidi Altındaki Rektör ve Profesörler:	452
B. SANAT ÖZGÜRLÜĞÜ	456
a) Genel Olarak.....	456
b) Heykel Yıkımı (“ucube” olayı)	457
c) Televizyon Dizilerine Baskı.....	458
d) Almanya Örneği	459

YEDİNCİ BÖLÜM

TOPLANTI HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR

I. GENEL OLARAK	463
A) ULUSLARARASI HUKUK	463
B) İÇ HUKUK	465
II. UYGULAMA SORUNLARI	466
A) BİLDİRİM SORUNU	467
1) Düzenleme Amacı Yönünden	467
2) Spontane Toplantılar Yönünden.....	468
B) YASAKLAMA KARARLARI	470
1) Yasaklama Gerekçeleri Yönünden	470
2) Yasaklamanın Sonuçları Yönünden	472
C) ENGELLEME ÇABALARI	474
III) ORANTISIZ GÜÇ KULLANIMI	476

A) GÖRÜŞME YÖNTEMİNE BAŞVURULMAMASI	480
B) ZOR ARAÇLARININ KULLANIMI	481
C) ÜNİVERSİTELERDE ORANTISIZ GÜÇ KULLANIMI	482
IV) YAPTIRIMSIZLIK/ KARŞI YAPTIRIM OLGUSU.....	484
A) YAPTIRIMSIZLIK	484
B) KARŞI YAPTIRIM	489
C) ÖĞRENCİLERE YÖNELİK YAPTIRIMLAR.....	492

SEKİZİNCİ BÖLÜM
SOSYAL (EKONOMİK VE KÜLTÜREL) HAKLARLA
İLGİLİ SORUNLAR

I. SOSYAL (EKONOMİK VE KÜLTÜREL)	
HAKLARLA İLGİLİ SORUNLAR.....	503
A. GERÇEKLEŞMESİ DEVLETİN OLUMLU BİR EDİMİNE	
BAĞLI SOSYAL HAKLARIN SINIRLILIĞI SORUNU	503
B. SOSYAL EŞİTLİKLE İLGİLİ SORUNLAR	505
1) Kadın Erkek Eşitliği Açısından	505
2) “Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife	
şehitlerinin dul ve yetimleri ile malül gaziler için	
alınacak önlemler” açısından	506
3) İflasta sıra cetvelindeki işçi alacakları açısından	506
C. ÇALIŞMAYA İLİŞKİN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERLE	
İLGİLİ SORUNLAR	507
1) Temsil Eksikliğinin Çalışanların Haklarına Etkisi	507
2) Çalışma Hakkı İle İlgili Sorunlar.....	509
3) 2010 Anayasa Değişikliklerinin Sendikalar Hakları	
Alanındaki Yetersizliği	511
a) Toplu İş Sözleşmesi Hakkı Açısından	511
b) Grev Hakkı Açısından	512
4) Sendikalar Hakkında İlgili Yasal	
Düzenlemelerdeki Gelişmeler	515
a) 6356 s.Yasadan Önceki Durum.....	515
b) 6356 sayılı “Sendikalar ve Toplu İş	
Sözleşmesi Kanunu” nun Getirdikleri	516
aa) Sendikalar Güvencesinde Geri Dönüş	516
bb) Sendikalar Hakları Yönünden Olumlu Düzenlemeler....	517
cc) Sendikalar Hakları Yönünden Sorunlu Düzenlemeler	520
4. Çalışanların Haklarıyla İlgili Diğer Sorunlar	522

a) Yasal Düzeyde.....	522
b) Fiili Durum	522

DOKUZUNCU BÖLÜM SİYASAL HAKLARLA İLGİLİ SORUNLAR

Genel Olarak	527
--------------------	-----

ONUNCU BÖLÜM KADIN HAKLARIYLA İLGİLİ SORUNLAR

I) GİRİŞ.....	533
----------------------	------------

II) EŞİTSİZLİK	536
-----------------------------	------------

A) Toplumsal ve Kültürel faktörler	537
B) Kadının toplum içinde birey olarak tanınmaması.....	537
C) Toplumsal cinsiyet eşitsizliği perspektifinden bakan, şiddet uygulayan açısından bireysel faktörler	537
D) Kadının temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve temin edilmesinde Ulusal Politikaların bulunmaması ya da işlerlik kazandırılmaması	538
E) Sosyal ve Ekonomik Faktörler	538
F) Medya	539

III) 2013 TÜRKİYE'SİNDE KADINA DAİR "BAZI" MESELELER.....	539
--	------------

A) KADINA YÖNELİK ŞİDDET	539
1) Koruyucu/ Önleyici Tedbirler:	541
a) Mülki amir tarafından verilecek "koruyucu" tedbir kararları:.....	542
b) Hakim tarafından verilecek "koruyucu" tedbir kararları:.....	543
d) Kolluk amiri tarafından alınabilecek tedbirler:.....	544
e) 6284 Sayılı Yasa ve Uygulama Yönetmeliği.....	545
B) EVCİLİĞİN GÖLGESİNDE EVLİLİKLER ve "ÇOCUK GELİNLER"	548
C) KADININ SOYADI	549
D) GİDER AVANSININ (6100 S. HMK) KADINA ETKİSİ.....	551
E) ÇALIŞMA YAŞAMINDA KADIN	552
F) KARAR MEKANİZMALARINDA YER ALAMAMA	555

SONUÇ	557
--------------------	------------

ÖNSÖZ

Yeni Ahit'in/İncil'in ilk sayfalarında Babil Kulesi'nin yapılışına ilişkin anlamlı bir öykü yer alır. Bu öyküye göre, başlarının üzerinde gökyüzünü gören ve insan olmaları nedeniyle insanüstü ve erişilmez olana daha o zamandan özlem duyan ilk insanlar, bu özlemin etkisiyle bir araya gelirler ve derler ki: 'Gelin bir kent ve bu kentte tepesi gökyüzüne kadar uzanan bir kule yapalım; yapalım ki, adımız sonsuzluğa kadar yaşasın.' Böylece insanlar, insanlık tarihinde ilk kez bir araya gelirler, kendi emeklerini, yaratıcılıklarını birleştirirler, çamurdan yaptıkları tuğla ile ilk dev yapıtlarını yapmaya başlarlar.

İnsanların bu tutkulu çabalarını ve kulenin görkemle yükselmekte olduğunu gören Tanrı, yarattığı insanın içine yerleştirdiği ruhun büyüklüğünü, kurdukları birlik devam ettiği takdirde insanların ne büyük bir güce sahip olacağını gördüğü ve insanlığın yükselip kendisinin tek başına sahip olduğu doruklara ulaşmasını istemediği için, kulenin yapımını engellemeye karar verir ve şöyle buyurur; 'İnsanların arasında karışıklık yaratalım, öylesine bir karışıklık yaratalım ki, hiç kimse ötekinin dilini anlamasın.'

Bir gecede ve ansızın dilleri farklı hale geldiği için birbirlerini anlayamayan insanlar, birbirine kızmaya, tuğlaları, malaları bir tarafa atıp kavga etmeye başlarlar ve daha sonra dağılıp kendi evlerine ve köyelerine geri dönerler. Böylece bütün insanlığın ortak yapıtı olacak olan Babil Kulesi yarım kalır ve daha sonra da yıkılıp gider. O nedenle ve o günden beri insanlar, yalnızca kendi yurtlarını, topraklarını ve dillerini sevmeye başlarlar.

Yaşadığı zamanın değil, geleceğin sözcülüğünü yapan, özgürlük anlayışının gelmiş ve geçmiş en büyük savunucularından olan Stefan Zweig, Yeni Ahit'te/İncil'de yer alan bu hikayeyi yorumlar ve der ki; kendi tarihleri boyunca insanlar bir araya gelmeye, birleşmeye, ortak bir yapıt için birlikte davranmaya ve işbirliği

yapmaya hep özlem duymuşlardır. Babil Kulesi bu özlemin simgesidir. Yeni Ahit'te/İncil'de yer alan öykü; insanlığın birliğini koruduğu, birbirini anladığı sürece en yüksek hedeflere ulaşabileceğinin, buna karşılık birbirini anlamayan, anlamak istemeyen, o nedenle dillerini, topraklarını ayıran insanların varabilecekleri ortak bir hedefin ve yerin olmadığının çok güzel, çok öğretici bir örneğidir.

Yeni Ahit'te/İncil'de yer alan bu öykünün söylenceden ibaret olduğu, çocuksu olduğu, inandırıcı olmadığı söylenebilir. Ama eğer, 'insanın gördüğü her rüyanın gerçekte örtük ve edebiyat aracılığı ile çarpıtılmış bir istek' olduğunu söyleyen Freud'un tespiti doğru ise, inandırıcı olmasa da, çocuksu olsa da, söylenceler, bütün insanların, halkların, ulusların ortak dileklerini ve özlemlerini yansıtır.

Babil Kulesi, yarım da kalmış olsa, insanlığın bir zamanlar birlik ve bütünlük içerisinde olduklarına ilişkin platonik bir anın simgesidir. O andan itibaren birleşmeye, bir araya gelmeye yönelik acı özlem, belleklerinin ve ruhlarının bir köşesinde hep yaşadığı için, insanlar, yeni bir Babil Kulesi'nin inşasına başlamışlardır. Bu kule, insanların aralarındaki dil, din, ırk, ulus vb. ayrımları ortadan kaldırmak, aynı duyguda, aynı düşüncede bir araya gelmek ve birleşmek amacıyla inşa etmeye başladıkları 'İnsan Hakları' kulesidir.

Kategorik hukuk ilkeleri olarak hukuk felsefesinin merkezinde yer alan, özgürlük ve eşitlik gibi en temel iki ontolojik ve ahlaki değerden türeyen insan hakları, diğer bütün hak iddialarına göre ahlaki öncelik taşır. En geniş anlamda siyasal meşruluğun da ölçütü olan İnsan Hakları, her insanın sadece insan olması nedeniyle sahip olduğu özgürlük ve eşitlik değerlerinin başkalarının tanınmasını ve her türden dış saldırıya karşı korunmasını gerektiren en üstün ahlaki taleptir.

Bu bilince sahip olduğu ve bu referanslardan hareket ettiği için Türkiye Barolar Birliği, kendi bünyesinde bir İnsan Hakları Merkezi kurulmasına karar vermiştir.

Kurulduđu günden bu yana bu merkez, bir yandan ulusal düzeyde yürüttüğü İnsan Hakları İzleme, Raporlama ve Arşivleme Projesi (İHİRAP) aracılığı ile insan hakları ihlallerinin takipçisi olmuş, diğer yandan düzenlediğı panel, sempozyum, konferans gibi etkinlikler, yayınladığı Tutuklama Raporu yoluyla İnsan Hakları literatürünü zenginleştirdiğı gibi, İnsan Hakları konusunda kendisini geliştirmek isteyen hemen her kişiye ulaşmış ve onların bu konuda kendilerini geliştirmelerine katkıda bulunmuştur.

Bu katkılarını, yayınladıkları ve insan hakları sorununa ilgi duyanların yararlanmasına sundukları bu raporla zenginleştiren İnsan Hakları Merkezi'nin Başkanı değerli meslektaşım ve mesai arkadaşım Sayın Serhan Özbek başta olmak üzere, bu Merkezde görev yapan diğer meslektaşlarıma en derin şükranlarımı ve içten teşekkürlerimi sunarım.

Saygılarımla.

Av. Vedat Ahsen COŞAR

Türkiye Barolar Birliğı Başkanı

SUNUŞ

İnsanlık, yüzyıllardan beri insan haklarının geçerli olduğu, savaşız, sömürsüz bir dünya özlemi içinde olmuşsa da, bilimde ve teknolojiye atılan dev adımlara karşın yüzyılımızda da bu özlem gerçekleşmiş değildir. Ancak yine de insan haklarının bir yandan yaygınlık kazanırken, diğeryandan yeni kuşak haklarla zenginleşmesi ve bunlara ilişkin olarak oluşturulan koruma mekanizmaları, insanlık adına önemli kazanımlar olmuştur.

Sivil ve siyasal haklardan oluşan *Birinci kuşak haklarla* başlayan evrimleşme sürecinin, 20. Yüzyılın ortalarına doğru gelişen ekonomik, sosyal ve kültürel hakları ifade eden *ikinci kuşak haklarla* sürdüğü; yeni yüzyıla doğru birey devlet ilişkilerini aşan nitelikteki - çevre hakkı, barış hakkı, gelişme hakkı gibi- “dayanışma hakları” olarak da adlandırılan *üçüncü kuşak hakları* beraberinde getirdiği bilinmektedir. Tarihsel olarak bu evrim aynı zamanda devlet odaklı bir toplum anlayışından, insana ve haklarına odaklı bir anlayışa yönelmeyi de anlatmaktadır.

Günümüz Türkiye’inde ise sözü edilen *yeni kuşak haklar* bağlamında evrensel kazanımların yansımalarını görmek biryana, *birinci kuşak haklarda* yaşanmakta olan ağır ve yaygın sorunlar üzüntü vericidir. Türkiye Barolar Birliğı İnsan Hakları Merkezi kurullarında ve bilimsel etkinliklerinde yapılan değerlendirmeler; İnsan Hakları İzleme Raporlama ve Arşivleme Projesi (İHİRAP) kapsamında yürütülen çalışmalarda varılan sonuçlar, temel haklardaki sınırlı kazanımların dahi ülkemizde tehlikede olduğunu ortaya koymaktadır.

Mercek altına alınması gereken bu *geri gidiş* olgusu karşısında Türkiye’de insan hakları ve demokrasi mücadelesi, söylencedeki “*Sisyphus’un (Sisyphos) bir türlü dağın doruğuna ulaştıramadığı ve sonsuza değin de ulaştıramayacağı kaya parçasını -geriye yuvarlanacağını bile bile - doruğa çıkarma uğraşısı*”na benzemektedir. Öyle ki devletlere insanlık adına dayatılarak tanınması sağlanan insan hakları, günümüz Türkiye’inde, ancak yönetenlerin “himmeti” sayesinde yararlanılabilen haklar haline gelmiş gibidir.

TBB İnsan Hakları Merkezi tarafından hazırlanmış olan “İnsan Hakları Raporu”ndaki başlıklar altında beliren olgular, insanımızın ve toplumumuzun bugününü olduğu kadar yarınını da ilgilendirmektedir. Hak ihlallerinin kendisi kadar hakların korunmasına ilişkin güvence mekanizmalarının çalışmıyor ve hatta tersine çalışıyor olması da son derece endişe vericidir. Hukukun üstünlüğü açısından

hiçbir demokratik ülkede normal karşılanmayacak bu olgular, yaratılmak istenen iç ve dış beklentilerin aksine, Türkiye’de insan hakları alanındaki “iyi” gelişmelerin “kötü” gelişmelerin önünde gitmediğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Buna karşın konuya ilişkin olarak ülke içinden yapılan uyarılar duymazdan gelirken, dışarıdan gelen uyarılara ilişkin çözümler “reform” adı altında öze etkili olmayan ve hatta beklenen amacın aksine işlev görecektir yasal düzenlemelerle geçiştirilmekte ve üstelik zaman zaman bunda başarı da olunmaktadır.

Bunun yakın geçmişteki en çarpıcı örneği, 2010 yılında, tüm uyarılara karşın gerçekleşen Anayasa değişiklikleridir. Tüm haklı uyarılara karşın gerçekleşen bu değişikliklerin yargıya ilişkin olanları, açıklanan amacının aksine yargının, yürütmenin daha da etkin rol oynadığı bir yapıya dönüştürülmesi sonucunu vermiş bulunmaktadır. Böylelikle yürütme, yargıdan elini çekmek yerine, HSYK aracılığı ile etkisini iyice arttırmıştır. Öngörülmesi zincirleme reaksiyonun gerçekleşmesi sonucunda da kısa sürede, yüksek yargıda, yerel yargıda ve özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde; seçim, atama, görev yeri değişiklikleri yoluyla bağımlı ve siyasallaşmış bir yargı modeline ulaşılmıştır. Oysa hak arama özgürlüğü bağlamında *etkili başvuru hakkı*, bu yolun sonuç doğurabilir, işe yarar ve elverişli olmasını; hayali, soyut ve etkisiz olmamasını gerektirmektedir. Ancak günümüz Türkiye koşullarında artık, yurttaşların *bağımsız ve tarafsız mahkemede yargılanma hakkından* sözdebilmek için, hukuken oldukça güçlü bir hayal gücü gerekmektedir.

Adil yargılanma hakkının bir başka güvencesi olan *savunma hakkına* ilişkin ihlaller, yargılama faaliyetinin süjesi olan yurttaşların ve temsilcisi savunma mesleğinin, bu süreçten her türlü yolla dışlanmak istediklerini ortaya koymaktadır. Devlet idaresinde, “maslahatçılık” örneği olarak dile getirilen “mektepsiz maarif” özlemine benzer nitelikte bir “savunmasız yargı” özlemi, günümüz Türkiye’sinin adalet yönetiminde bir “anlayış” olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Raporumuzda ayrıntılarıyla ele alınan güvencelerden *arındırılmış* bir yargılama faaliyetinin maddi gerçeğe ulaşması doğal olarak beklenemez. Ancak tüm bu uyarılardan hiçbir sonuç alınamamaktadır.

Yapıcı uyarıların görmezden gelinmesine ilişkin bir başka örnek *TBB 2007 Anayasa Önerisi*’dir. Bu Öneri özgürlükler alanını genişleten, kişiler için yeni özgürlükler ve haklar getiren özelliğiyle sivil ve özgün bir öneri niteliğinde olup güncelliğini korumaktadır. Öneride, çağdaş gelişmeler ışığında *güvence ve sınırlandırma sistemi* hak

ve özgürlük odaklı olarak yeniden düzenlenmiştir. Yine güncel tartışmalar arasında yer alan “saydamlık ve katılımcılık” konusunda getirilen öneriler son derece dikkat çekicidir. Zamanındaki Anayasa tartışmaları sırasında, TBB Yönetiminin istemi üzerine İnsan Hakları Merkezi tarafından hazırlanan *TBB 2007 Anayasa Önerisi* o günlerde olduğu gibi günümüz tartışmalarında da görmezden gelinmektedir. Ama bilimsel öneriler yerine salt siyasi çıkarların yönlendirdiği kurgularla gerçekleşecek bir Anayasa düzenlemesinden ülke geleceği adına yarar beklemek olanaksızdır.

Aynı şekilde, tutuklamaya ilişkin sorunların giderek ağırlaşması nedeniyle 2010 yılında hazırlanmış olduğumuz *Tutuklama Raporunda* yapılan tespitler ve getirilen öneriler -“tercihe” uygun olarak- bütünlüğü içerisinde ele alınmadığından sorunun çözümü doğrultusunda bir adım da atılamamıştır. 2013 yılında sorun trajedi boyutlarına erişmiş olup, gelişmeler tutuklama kararlarının siyasi kurgulara dayalı olarak verilmekte olduğu izlenimini güçlendirmiştir.

İnsan haklarına uzanmaksızın ülkemizde yaşanan derin sorunların üstesinden gelinemeyeceğinden hareketle, TBB İHM İnsan Hakları Raporu’nun hazırlanma amacına uygun olarak ülkeyi yönetenler ve toplumumuz açısından uyarıcı ve yönlendirici olmasını diliyoruz.

* * *

TBB İnsan Hakları Merkezi olarak İnsan Hakları İzleme Raporlama ve Arşivleme Projesi’nin (İHİRAP) kapsamlı bir ürünü olarak “İnsan Hakları Raporu”nu 2013 yılı Nisan ayı itibariyle yayına hazırlanmış bulunuyoruz.

Türkiye’nin insan hakları sorunu kuşkusuz salt raporda ele alınan konu başlıklarından ve içeriklerinden ibaret değildir. Raporun formatına uygun olarak çalışma kapsamı içerisinde kalan konularda, Türkiye’de insan haklarının bir fotoğrafının verilmesi amaçlanmıştır.

Raporun kapsadığı süre 2012 yılından bu yana işleyen süre olup, örnekleme yoluyla aktarılan olaylar bu dönemde oluşan ya da süreçleri devam eden olaylara ilişkindir.

Raporun oluşturulmasında TBB İHM İnsan Hakları İzleme Raporlama ve Arşivleme Projesi (İHİRAP) çalışmalarıyla oluşturulan veri tabanından yararlanılmıştır. Web sayfamızda ayrıntıları yer alan Projede, kısa ve orta vadede, proje çalışmalarının tanıtımı ve eylemli katılımın sağlanması, izleme altyapısının (veri tabanı ve bilgi ağı) oluşturulması, olgusal ve tematik rapor çalışmaları; orta ve uzun

vadede izleme, raporlama çalışmalarının geliştirilmesi, Baro İnsan Hakları Merkezlerinin oluşumu ve geliştirilmesinin desteklenmesi çalışmaları, İnsan Hakları Eğitimi, Arşivleme altyapısının oluşturulması ve Arşivleme çalışmaları öngörülmüştür.

Merkezimizin çalışmalarının bir parçası olarak ortaya çıkan bu sistematik Rapor çalışmasının, bundan sonraki Merkez çalışmalarında, oluşmasını dilediğimiz geleneğin ilk adımını oluşturmasını diliyoruz.

* * *

2009- 2013 dönemindeki çalışmalarla Rapor'a katkı sağlamış olan; başta önceki Başkanımız *Av. Prof. Dr. Rona Aybay* olmak üzere tüm *Bilim Danışma Kurulu üyelerimize*; büyük bir incelik ve özveriyle Raporumuza her düzeyde sağladıkları değerli katkılarından ötürü BDK üyelerimiz *Prof. Dr. Fazıl Sağlam'a* ve *Doç. Dr. Tuğrul Katoğlu'na*; adil yargılanma hakkı konusunda Raporumuza gönüllü bilimsel katkı sunan *Doç. Dr. Hakan Karakehya* ve *Yrd. Doç Dr. Devrim Aydın'a*; yine Kurul üyelerimiz *Av. Engin Ünsal'a*, *Av. Zeki Ekmen'e*, *Av. Tahir Elçi'ye*, *Av. Ali Sarıgül'e* çalışmaya destekleri nedeniyle ayrıca teşekkür borçluyuz.

TBB İHM Yürütme Kurulu üyelerimiz; *Prof. Dr. Durmuş Tezcan*, *Doç. Dr. Ece Göztepe*, *Av. Uğur Altun*, *Av. Serkan Cengiz* ve *Av. Hüseyin Erkenci'ye* hem tamamlamış olduğumuz dönem çalışmalarına, hem de Rapor çalışmalarına vermiş oldukları nitelikli katkılardan ötürü şahsım ve İnsan Hakları Merkezi adına en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Av. Gamze Karaduman'a ve *Özge Şener'e* Merkez görevlerindeki çalışmalarından dolayı; değerli dostum *Mahmut Akif Erol'a*, İnsan Hakları İzleme Raporlama ve Arşivleme Projesi'nin (İHİRAP) adeta bir *gönüllüsü* olarak üç yıldan fazla süredir harcadığı olağanüstü emekten ötürü ve *TBB Yönetimine* Raporun yayınlanması konusundaki destekleri nedeniyle TBB İnsan Hakları Merkezi olarak şükran borçluyuz.

Saygılarımızla.

Türkiye Barolar Birliği
İnsan Hakları Merkezi Başkanı
Avukat Serhan Özbek